Trafi Liikenteen turvallisuusvirasto
Trafiksäkerhetsverket

LAUSUNTO

Päiväys/ Datum 10.7.2017

Liikenne- ja viestintävaliokunta

liv@eduskunta.fi

Dnro/Dnr TRAFI/229361/03.03.00/2017

Viite/ Referens Liikenne- ja viestintävaliokunnan kokous Porissa 14.7.2017/ Asiantuntijapyyntö

Hyvää tieliikennettä

Liikenne- ja viestintävaliokunta on kutsunut Liikenteen turvallisuusvirasto Trafin asiantuntijana kuultavaksi otsikkoasiassa. Trafi kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta ja esittää lausuntonaan seuraavaa.

Tiivistelmä

''Hyvää tieliikennettä'' voidaan tarkastella liikennejärjestelmän tavoitteiden näkökulmasta, jotka liittyvät turvallisuuteen, markkinoihin, toimintavarmuuteen ja ympäristöön.

Turvallisuuteen liittyen tieliikennekuolemien puolittamistavoite 2010-luvun aikana näyttää karkaavan. Tavoite ei kuitenkaan ole mahdoton. Jos Suomi saavuttaisi esimerkiksi Ruotsin nykyisen turvallisuustason, niin oltaisiin jo melko lähellä tavoitteen toteutumista. Inhimillinen virhe on monen onnettomuuden taustalla, niiden osuutta voidaan tehokkaasti vähentää mm. erilaisilla kuljettajaa tukevilla automaattisilla järjestelmillä.

Markkinoihin liittyen odotetaan liikennepalvelulain myötä syntyvän uutta liiketoimintaa. Tämän mahdollistaa alustatalous ja verkottuneet ajoneuvot, joiden tarjoamien ratkaisujen kautta liikennejärjestelmän logistiikka toimii paremmin.

Toimintavarmuuteen liittyen yhä pidemmällä menevään automaatioon ja tietoturvallisuuteen pitää luoda luottamusta. Sujuvia ja turvallisesti toimivia digitaalisia ratkaisuja ja toimintamalleja kehitetään Liikennelabran sateenvarjon alla, kokeilut myös verkotetaan keskenään liikenneturvallisuustiedon jakamiseksi.

Ympäristöön liittyen Suomessa tavoitellaan noin 50 % päästövähennystä liikenteessä vuoteen 2030 mennessä. Tieliikenteestä aiheutuu noin 90 prosenttia kotimaan liikenteen kasvihuonekaasupäästöistä. Ympäristön kuormitusta voidaan vähentää paljon uusilla vähäpäästöisillä autoilla ja vaihtoehtoisilla käyttövoimilla

Kaikkiin edellä kuvattuihin tavoitteisiin voidaan osaltaan vaikuttaa autokannan uudistumisen nopeuttamisella. Suomen osalta tämän tärkeyttä korostaa Euroopan vanhimpiin kuuluva autokanta. Sen takia verotuksen painopistettä on siirrettävä ajoneuvon hankinnasta käyttöön ja vaihtoehtoisia polttoaineita suosivaksi. Autokannan uudistumiseen vaikuttaa merkittävästi myös autokannan kiertonopeus. Kiertonopeutta voidaan lisätä kasvattamalla autojen käyttöastetta ja kannustamalla kierrätykseen auton elinkaaren loppupäässä. Autojen käyttöastetta voidaan nostaa mm. yhteiskäyttöisyyttä lisäämällä, mikäli markkinoille syntyy kuluttajia houkuttelevia palveluvaihtoehtoja. Vanhojen autojen romutusta voidaan lisätä suhteellisen pienillä insentiiveillä, kuten romutuspalkkiokokeilu osoitti.

Turvallisuuden parantaminen vaatii edelleen töitä

Euroopan teillä (EU 28 maat) kuoli 25 700 ihmistä vuonna 2016, siis keskimäärin noin 70 ihmistä päivässä. Suomen maanteillä menehtyi useammin kuin joka toinen päivä tienkäyttäjä, yhteensä 252 ihmistä vuonna 2016. EU-maiden vertailussa Suomen tieliikenteen turvallisuus on yhdeksänneksi paras asukaslukuun suhteutettuna. Tällä hetkellä EU:lta ja Suomelta tieliikennekuolemien puolittamistavoite 2010-luvun aikana näyttää karkaavan.

Jos Suomen liikenteessä kuolisi asukaslukuun nähden saman verran ihmisiä kuin Ruotsissa, niin kuolleiden määrä olisi Suomessa vuosittain lähes 80 vähemmän. Luvussa on huomioitu maiden ero itsemurhien tilastoinnissa. Mitä Ruotsissa on sitten tehty paremmin? Ajosuunnat erotetaan toisistaan tehokkaammin vilkkailla väylillä yli 80 km/h nopeusrajoituksilla; ruotsalaiset tulevat toimeen vähemmillä ajoneuvokilometrillä asukasta kohden; he ajavat uudemmilla autoilla, joissa on parempi aktiivinen ja passiivinen turvallisuus; ja jostain syystä Suomen nuoret miehet ovat huomattavasti useammin mukana kuolemaan johtaneissa onnettomuuksissa kuin Ruotsissa.

Kuolemien lisäksi vakavat loukkaantumiset aiheuttavat inhimillistä kärsimystä. Arvioiden mukaan Suomen tieliikenteessä loukkaantuu vakavasti 3-4 ihmistä päivittäin. Vakavasti loukkaantuneet ovat kuolleita useammin lapsia ja nuoria. Vakavat loukkaantumiset aiheuttavat yhteiskunnalle suurempia taloudellisia menetyksiä kuin liikennekuolemat. EU:n liikenneministereiden Vallettan julistuksen mukaisesti vakavien loukkaantumisten vähentämiseen on kiinnitettävä enemmän huomioita. Vakavista loukkaantumisien vähentämiseksi niistä tarvitaan tarkempaa tietoa. Liikennevakuutuskeskus onkin luomassa uutta tutkintamenetelmää vakavasti loukkaantuneiden tutkintaan.

Trafi on kutsunut koolle yhteistyöverkoston valtioneuvoston periaatepäätöksen (15.12.2016) mukaisten liikenneturvallisuuden parantamishankkeiden seurantaan. Trafi kehittää myös tieliikenteen kuljetusyrityksille tarkoitettua johtamis- ja menettelytapamallia edistääkseen ammattiliikenteen turvallisuuskulttuuria ja ympäristön kannalta vastuullista toimintatapaa. Vastuullisuusmalli on vapaaehtoinen ja sen tavoitteena on olla konkreettista hyötyä tuova ja tunnettu malli, joka on helposti käyttöönotettavissa kaiken kokoisiin kuljetusyrityksiin. Samalla se tuo hyvän työkalun tilaajille kuljetusyritysten vastuullisuuden arviointiin. Malli korvaa energiatehokkuussopimukset. Yritys voi hyödyntää vastuullisuusmallia markkinoinnissaan ja brändin rakentamisessa.

Automaation mahdollisuudet

Yksi turvallisuuden parantamiskeino on kuljettajaa tukevien automaattisten järjestelmien yleistyminen, jolloin inhimillisen virheen osuus pienenee. Villeimmät visiot tuovat jo automaattiautot kaduille. Automaatio kehittyy kuitenkin asteittain ensin yksinkertaisimpien ajotehtävien suorittamisesta yhä vaativampiin liikennetilanteisiin, joissa ajoneuvot ”keskustelevat” tarvittaessa keskenään automaatiotason noustessa. Tärkeää on huomata, että automatisaatio ei koske vain yksityisiä henkilöautoja vaan suuret mahdollisuudet ovat myös julkisen liikenteen sekä tavaraliikenteen tehostamisessa. Trafi edistää tieliikenteen automatisoitumista erilaisten kokeilujen kautta ja pyrkii vaikuttamaan aktiivisesti automaatiota koskevaan kansainväliseen ja kansalliseen sääntelyyn, jotta automaattitoiminnot ja -ajoneuvot yleistyisivät suomalaisessa tieliikenteessä. Suomessa on maailman edistyksellisin viranomaislupamenettely automaattiajamisen kokeiluihin yleisen liikenteen joukossa. Lupa perustuu jo pitkään käytössä olleeseen koenumerotodistukseen, johon vakuutusyhtiöillä on olemassa valmiita liikennevakuutustuotteita.

Kohti uusia liikenteen palvelumarkkinoita

Automaatio laajasti ymmärrettynä on myös osa uusia liiketoimintamahdollisuuksia, joissa liikkuminen ja kuljetukset nähdään yhä enemmän palveluna. Liikennepalvelulain myötä uusien palveluiden odotetaan luovan uutta liiketoimintaa ja hyvinvointia. Suomella on jo merkittävää tietoliikenne-, paikkatieto-, työkone- ja tieliikennesääosaamista, joita uudella tavalla yhdistämällä ja hyödyntämällä voidaan luoda asiakkaiden tarpeisiin tehokkaasti vastaavia digitaalisia palveluita ja ajoneuvot saadaan tehokkaammin käyttöön. Uusien palveluiden laajamittainen käyttöönotto edellyttää tieliikenteen lupasääntelyn keventämistä ja panostamista viestinnän ja liikenteen yhteentoimivuuteen.

Uusien palveluiden yhtenä haasteena on tuoda autoilijoille palvelu, joka on helppokäyttöinen ja asiakaskokemuksena verrattavissa oman auton käyttöön. Lisäksi palvelun on oltava käyttäjälle selvästi edullisempi vaihtoehto kuin oman auton omistaminen. Perinteistä julkisen liikenteen palveluakin voidaan kehittää eteenpäin monipuolisemmaksi automaation kautta ja samalla vähentää päästöjä. Suomessa tällä hetkellä testattavana olevat autonomiset piensähköbussit ovat tästä erinomainen esimerkki. Sujuvia, turvallisesti toimivia digitaalisia ratkaisuja ja toimintamalleja kehitetään Trafin koordinoiman Liikennelabran sateenvarjon alla.

Automaation ja tietojen käsittelyn toimintavarmuus luottamuksen edellytys

Toimintavarmuuteen liittyen yhä pidemmällä menevään automaatiokehitykseen ja tietoturvallisuuteen pitää luoda luottamusta. Liikenteen automaation ja robotiikan kehittämistoimenpiteiden tiekartta on laadittu LVM:ssä vuosille 2017–2019, jota Trafi tulee osaltaan toteuttamaan. Automaattiauto-kokeilujen kautta kehitetään turvallisesti toimivia ratkaisuja, Suomessa kokeilut myös verkotetaan keskenään liikenneturvallisuustiedon jakamiseksi. EU:n älyliikennedirektiivin edellyttämien turvatietoviestien välittämistä mobiilipuhelinverkon kautta ajoneuvolta toiselle on testattu pohjoismaisessa NordicWay-hankkeessa. Automaatiokehitykseen liittyviin tietoturva- ja tietosuojakysymyksistä on varauduttava ja estettävä väärinkäytökset. Tietoturvallisuusstrategian toteuttaminen on keskeisessä asemassa, jotta ihmiset voivat luottaa liikkumistaan koskevien tietojen turvalliseen käyttöön.

Energiatehokasta liikennettä

Ympäristöön liittyen Suomessa tavoitellaan noin 50 % päästövähennystä liikenteessä vuoteen 2030 mennessä verrattuna vuoden 2005 tilanteeseen. Päästövähennystoimenpiteet kohdistetaan erityisesti tieliikenteeseen, jossa päästövähennyspotentiaali on suurin. Tieliikenteessä syntyy noin 90 prosenttia kotimaan liikenteen kasvihuonekaasupäästöistä. Päästöjen vähentämisen ja myös automaatiokehityksen edellytyksenä on autokannan uudistamisen nopeuttaminen. Sen takia verotuksen painopistettä on siirrettävä ajoneuvon hankinnasta käyttöön ja vaihtoehtoisia polttoaineita suosivaksi. Autokannan uudistumiseen vaikuttaa merkittävästi myös autokannan kiertonopeus. Mitä tehokkaammassa käytössä auto on, sitä nopeammin se saavuttaa elinkaarensa loppupään. Kiertonopeutta voidaankin lisätä erityisesti kasvattamalla autojen käyttöastetta ja kannustamalla kierrätykseen auton elinkaaren loppupäässä. Autojen käyttöastetta voidaan nostaa mm. yhteiskäyttöisyyttä lisäämällä, mikäli markkinoille syntyy kuluttajia houkuttelevia palveluvaihtoehtoja. Vanhojen autojen romutusta voidaan lisätä suhteellisen pienillä insentiiveillä, kuten vuonna 2015 toteutettu romutuspalkkiokokeilu osoitti. Kaiken kaikkiaan liikkumisen logistiikan tehostuessa päästöt vähenevät.

Hyvää tieliikennettä syntyy liikennejärjestelmän tavoitteiden toteuttamisella. Autokannan uusiutumisen nopeuttamisen kautta voidaan edistää lähes kaikkien keskeisten tavoitteiden toteuttamista. Suomen osalta tämän tärkeyttä korostaa Euroopan vanhimpiin kuuluva autokanta.